

ОСОБИСТІТЬ В ЕТНОПСИХОЛОГІЧНИХ СТУДІЯХ В. ЯНІВА

Маслюк Андрій Миколайович¹

¹ Кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, заступник начальника відділу науково-методичного супроводження психологічної підготовки суддів Національної школи суддів України, м. Київ (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0530-9969>

UDC: 159.9.01

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено аналіз психологічних особливостей українського народу в доробку представника української діаспори ХХ століття В. Яніва. Акцент зроблено як на позитивних, так і негативних психологічних характеристиках: розвинений індивідуалізм і прагнення уникнути підпорядкування іншим; невміння організуватися навколо ідеї й тривалий час її відстоювати; перевага власних інтересів над загальними; емоційної сфери над когнітивною; застрягання на другорядному, а не головному; сентиментальність, пасивність.

Розглядаються два підходи до вивчення психіки українців: в негативному руслі – праці Д. Донцова, В. Липинського, Д. Віконської та позитивному – М. Костомарова, Ю. Липи, І. Мірчука. В. Янів належить до другої когорти вчених, які спрямовують свої праці на конструктивну критику задля подолання в психології українців характеристик, які заважають консолідації й реалізації ідеї незалежної України.

Ключові слова: діаспора, етнопсихологія, ідентичність, особистість, психіка, психологія українського народу, психологія меншопортності.

Постановка проблеми. Сучасне пере- речі, які нас об'єднують – це мова, земля, істо-
віяне минулим. Буття особистості, групи, спі- рія, пісня, традиції, звичаї. Ми можемо нена-
льності є проявом суспільно-політичних, еко- видіти цю землю або ж її любити, або ще гір-
номічних, соціальних викликів, які відобража- ше – бути байдужим. Це сприйняття кожного і
ються на кожному. Ми всі досить різні, але є воно таке як є. Але так чи інакше ми всі разом

Address for correspondence, e-mail : editpsychas@gmail.com
Copyright: © Andrii Maslyuk

This is an Open Access journal, all articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material, provided the original work is properly cited and states its license.

є представниками народу. Народу України, який має власну *душу* (виділено нами – А.М.), яку ми так і не пізнали.

Проблема становлення психіки українського народу є вкрай актуальною в світлі сучасних тривожних подій в Україні. Минуле дає нам можливість зануритися в наукові доробки вчених, які намагалися зрозуміти психіку українського народу. Так, це були спроби, які не були науково-виваженими, не вирізнялися методологічним перфекціонізмом, але вони були першими наробками (Д. Віконська, Д. Донцов, М. Костомаров, В. Липинський, Ю. Липа та ін.), які дали поштовх іншим науковцям наблизитися до розуміння проблеми. Тому є необхідність у вивченні питання психологічних особливостей українського народу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні фахівці з психології виявляють інтерес до проблеми психології українського народу (О. Вакулєнко, І. Данилюк, О. Донченко, В. Москалець, Л. Орбан-Лембрик, М. Пірен, А. Фурман тощо). І. Данилюк окреслює шляхи розвитку та становлення етнічної психології (Данилюк, 2010); В. Москалець аналізує питання українського індивідуалізму та його вплив на державотворчі процеси (Москалець, 1992); А. Фурман вивчає проблему української ментальності (Фурман, 2002) тощо.

Ми переконані, що праці вчених української діаспори (Г. Ващенко,

О. Кульчицького, І. Мірчука, Б. Цимбалістого, В. Яніва, Я. Яреми та ін.) заслуговують на вивчення, оскільки вони є ініціаторами у дослідженні психологічних особливостей українського народу. Серед плеяди науковців ми зосередимо увагу на етнопсихологічних дослідженнях В. Яніва, який узагальнив науковий доробок дослідників та дав свою інтерпретацію щодо психології українського народу.

Виділення невирішених раніше частин проблеми. Для розкриття проблеми необхідно з'ясувати психологічні особливості українського народу в роботах (Д. Віконської, Д. Донцова, М. Костомарова, В. Липинського, Ю. Липи, В. Яніва) та зробити узагальнення їх поглядів.

Мета публікації – здійснити теоретичний аналіз проблеми психологічних особливостей українського народу в етнопсихологічних студіях В. Яніва.

Виклад основного матеріалу. Цікавою та непересічною є узагальнююча творчий задум В. Яніва посмертна праця «Нарис до історії української етнопсихології» (Янів, 1993). Авторська ідея упорядників спрямована на розуміння окремих нарисів вченого як цілісної картини психології українського народу. Використовуючи метод індукції, тобто аналізуючи часткове В. Янів робить висновки про загальне – психіку народу в цілому.

Ми переконані, що аналіз праць дасть змогу зрозуміти творчість В. Яніва. Акцентуємо свою дослідницьку увагу на першому на-

рисі – «Нариси до історії української етнопсихології», де автор своєю широкою науковою ерудицією залучає нас до роздумів про роль і суть етнопсихології як науки про психічні особливості народу. Адже народ складається з окремих особистостей результати дослідження яких ми можемо ретранслювати на соціум. Тим самим, виокремлюючи ті чи інші об'єднуючі психічні особливості людей, які спільно творять психіку народу, ми можемо говорити про його своєрідну неповторність порівняно з іншими народами. Вчений намагається збалансовано подати своє розуміння формування психіки того чи іншого народу вважаючи, що завжди знайдуться скептично налаштовані опоненти. В. Янів наголошує на тому, що народ є тривалою структурою, що утворена в певних часових і просторових межах.

Вчений припускає, що виглядає сумнівною теза про те, що впродовж століть у народу під впливом географічних та кліматичних чинників не може сформуватися відповідна психічна структура, яка буде відрізняти його від інших народів. Ми переконані, що кожна нація має свою *душу* (виділено нами –А.М.). Аналізуючи психологію того чи іншого народу необхідно виокремлювати як спільні, так і відмінні психологічні риси.

Першим, кого слід виокремити в когорті вчених, що досліджували психологію українського народу, на наш погляд, був М. Костомаров, який опублікував у 1861 році роботу «Дві руські народності». Вчений сам

був особистістю, що мала подвійну російсько-українську національну ідентичність, оскільки його батько був росіянином, а мати – українкою. Протягом усього свого життя М. Костомаров стверджував, що почуття власної окремішності не перешкоджає українцям почуватися лояльними стосовно великоруської народності й державності. М. Драгоманов згадував про те, що М. Костомаров в російському середовищі залишався українським автономістом свого походження. Вчений розробив концепцію відмінності історичних шляхів і етнокультурних типів українців і росіян. При цьому підкреслював роль козацьких демократичних традицій в українській історії й відмінне від нього російське самодержавство.

Вихідні положення наукової розвідки вченого ґрунтуються саме на історичному аспекті формування психіки українців та росіян. Для українців пріоритетним є не матеріальний, а духовний світ. Цю тенденцію В. Янів тезово означає як перевагу ідеального над матеріальним. М. Костомаров уникнув спокуси, щоб піти суб'єктивним шляхом добору фактів до вироблених тез, а почав аналізувати суспільні форми життя народів в історичному контексті.

Наукова розвідка поділяється на дві частини, де в першій частині накопичується матеріал для роздумів, а в другій частині автор пропонує свої висновки на основі власних детальних наукових спостережень. Слід відмітити, логічно-наслідкові зв'язки викладу но-

вого матеріалу з основною позицією вченого.

В. Янів дає узагальнений аналіз студії М. Костомарова, де українці найбільш споріднені з стародавніми новгородцями, а білоруси найбільше зближені до росіян. Вчений звертає увагу на те, що типологія росіян здійснена М. Костомаровим характеризує їх як: «... промоторів комунізму, – у протиставленні до українців, в яких виразна ворожість до всякого колективізму. Якщо б ця аналіза була написана сьогодні, то можна б уважати її натягнутою. Але ж характеристика писана більше ніж півстоліття до більшовицької революції, в часі, коли ніхто ще не міг передбачити розвитку подій...» (Янів, 1993 : 21). Це свідчить про адекватно обрану методологію й процес наукового пошуку М. Костомарова, який виявився достовірним навіть через півстоліття. Отож, на думку М. Костомарова, для українця притаманна така базова характеристика як перевага особистого над загальним, а для росіянина – загальне над особистим. Виходячи з цієї основи психології двох народів вчений аналізує пласт за пластом їх поведінкові, емоційні, когнітивні, вольові характеристики. При цьому розглядає це питання в історичному контексті, залучаючи розлогі матеріал починаючи з часів Київської Русі й до XIX століття.

Українська традиція передбачає, що після весілля молодята відокремлюються від батьків матеріально, отримують свою частку й пов'язані з батьками виключно емоційно. «Українець тоді тільки добрий син, шанує ба-

тька-матір, коли вони дають йому повну волю й на старості літ самі підлягають його волі...» (Костомаров, 1913 : 94).

В українців простежуються психологічні кордони. Ніхто не має права втручатися в їхній особистий життєвий простір, навіть батьки. І лише за таких умов чіткого розподілу кордонів батьки можуть сподіватися на любов й пошану сина. Така традиція формується з дитинства: «Правило «кожному своє» заховується в нас у сім'ях; не тільки дорослий не надягне несвоєї одежини, навіть у дітей у кожного своє; в великоруських селян часто дві сестри не тямлять, котрій із них належить козушинка, а щодо відрубної власності між дітьми, то про це нема й мови» (Костомаров, 1913 : 94). Зовсім інша традиція виховання у росіян. Вони мають великі спільні родини, які формують почуття спільності, а не приватної власності, де сестри не можуть сказати, напевне, кому ж належить одяг (кожушина). Такий спільний ореол проживання впливає на психічний розвиток й генерує відповідну залежну (виділено нами –А.М.) поведінку, як відповідальність: «...перед усіма (міром) ...» (Костомаров, 1913 : 94). Що для українців є понад мірою й вони не сприймають такої спільної відповідальності априорі, бо вона суперечить їх сутності: незалежності, самостійності, добровільності. Домінантою російського народу є обмеження, а в українців свобода вибору, свобода волі. Відповідно історичні факти наведені М. Костомаровим підт-

верджують його наукові роздуми: «так водилося й на Запорожжі: хто хотів, приходив на Січ, хто хотів – виходив ізвідтіля з власної волі» (Костомаров, 1913 : 95).

Можливість виходу в будь-який момент з тієї або іншої організації для українця було важливою складовою його світобачення, одним з ключових принципів української ідентичності, яка на наш погляд, з огляду на історію творення української державності, часто заважала об'єднавчим процесам. Ця тенденція мати «свою особливу думку» зберігається й сьогодні в психології українського народу. І зовсім протилежні психологічні особливості особистості утворені в руслі російської традиції.

Коли філософія російського народу зводилася до безапеляційного підкорення монарху: «вся громада віддає свою долю в руки того, хто заступає собою владу, кого над громадою поставив Бог і, значить, усі йому повинні коритися. Таким побитом, усе належить йому, як божому намісникові, – звідси погляд, що все – боже та царське» (Костомаров, 1913 : 95-96).

Отож російська влада має безпрецедентні владні повноваження, а народ підкоряється. Така тенденція не була знівельована протягом століть, а навпаки в сучасних умовах гіперболізована владою Росії завдяки вмільй маніпулятивній політичній традиції.

Українському індивідуалізму протистоїть російський колективізм, що виявляється в

боротьбі двох протилежних тенденцій. Перша позиція полягає в самоздійсненні, самоактуалізації власного життєвого задуму – український вектор розвитку; друга позиція полягає в пригніченні своїх прагнень й підпорядкуванні єдиному центру влади – російський вектор розвитку. На думку В. Яніва, це: «Капітальне ствердження, яке стає одночасно ключем розуміння цілої історії обидвох сусідніх народів» (Янів, 1993 : 23). Тому ми від початку не маємо спільної основи, оскільки розвиваємося за різними моделями світу. Хоча великоросійський міф про єдність слов'янських народів та старшого брата всіляко намагався спростувати протилежну українську позицію.

В. Янів, перекладаючи працю М. Костомарова на мову психології, вказує на те, що українцям більше притаманний інтровертований тип особистості, а росіянам – екстравертований. Посилаючись на опис М. Костомаровим характерних форм поведінки, вчений, згідно засад структурної психології, яка була пріоритетною в стінах Українського Вільного Університету, зазначає про те, що українцям притаманне: «почування, підсвідоме, підсвідомі прямування, а в росіян аналітичний «світлий розум» та воля» (Янів, 1993 : 26). У межах наукової розвідки ми маємо певні обмеження щодо об'єму викладу матеріалу. Отож не можемо навести більше цікавих спостережень автора, але і з наведеного вище стає зрозумілим настільки праця М. Костомарова випереджала свій час. Звісно, що робота не

містила суто наукового аналізу, але була потужним джерелознавчим твором про відмінності українського та російського народів.

Отже українська наука потребувала подальших наукових розробок історичного, соціального, психологічного осмислення українського народу. Однак складні історичні реалії, зокрема, заборона української мови та відсутність наукових інституцій здатних на ґрунтовні наукові пошуки не сприяли розвитку етнопсихології.

На наш погляд, першим, хто в основу свого аналізу поклав науковий підхід до вивчення проблеми особливостей українського народу, був В. Липинський зі своєю ідеологічною працею «Листи до братів – хліборобів» (1919–1926).

Автор, підсумовуючи, зазначив: «І не дай Боже, щоб брак єдності, організації і дисципліни між самими українськими монархістами привів монархізм український до такого самого гіркого кінця, якого зазнала в нашій історії більшість українських власно-державних починань» (Липинський, 1919-1926 : 580).

Вчений методологічно, вивірено, послідовно наводить аргументи на користь власної теорії, яка спрямована на перевиховання української нації як спільноти. Наслідками хибної побудови української державності була, є і буде втрата незалежності. Саме знання й розуміння історичних, психологічних особливостей українського народу стануть запорукою не

чергового провалу через брак єдності, а навпаки – розквіту української держави.

На думку В. Липинського, головною властивістю української особистості є індивідуалізм, який може бути небезпечним через свою непідпорядкованість, стихійність проявів. Думка, співзвучна з ідеями М. Костомарова, який індивідуалізм розглядає як прагнення до переваги над іншими. Але українська особистість важко піддається будь-яким обмеженням. Ця традиція непокори знаходить своє підґрунтя в історії. В. Липинський зазначає: «Україну – йдучи за нашим поетом Олізаровським – можна порівняти до дерева, яке не в стані витворити твердої кори й цією корою захистити себе. З нутра нації весь час виділяються нові войовничі, здатні до захисту нації собою, елементи. Але всю свою вроджену їм енергію, активність, сміливість, самопошвагу вони зуживають на зло: на поборювання влади і на боротьбу між собою, замість на організацію самих себе при помочі єдиної, сильної, сталої і незмінної (монархічної) влади. Вони гинуть в цій боротьбі і оставляють тіло нації непокрим. З нього виливається безпуття, без користі і без цілі найкраща, найцінніша кров, і знов остається анемічна, безсила, зганґренована, не оточена і не захищена твердою власно-державною «корою», а тому вічно гниюча, пасивна і аморфна «етнографічна» маса» (Липинський, 1919-1926 : 438).

Отже історичні факти свідчать про те, що у переважній більшості активних українців

зкладений значний власний потенціал (енергія, сміливість, саможертвність та ін.), який вони використовують не за призначенням. Керуючись не виваженою когнітивною позицією, а емоціями, українці втрачають себе, свою державність, перетворюючись, за В. Липинським, на «етнографічну масу». Ми б додали, перефразовуючи персоналістичну теорію О. Кульчицького *пасивна, безвідповідальна маса* (виділено нами –А.М.). На превеликий жаль, сучасна суспільно-політична ситуація в Україні є тому підтвердженням. Лише незначний відсоток громадян виявляють свою активну громадську позицію, прагнуть дієвих змін й беруть у цьому державотворчому процесі безпосередню участь, починаючи від сільської громади й закінчуючи представництвом у вищих колах влади. А питома загальна маса українців лише сподівається на краще, пасивно спостерігаючи за суспільно-політичними змінами в країні, переважно через ЗМІ. Така психологія маси фактично нівелює здобутки активної частини населення. Тому наукові студії В. Липинського мають своє підтвердження в сучасній Україні. В основі українських проблем знаходиться надмірна винятковість та індивідуалізм особистості. Тобто відсутні спільні усвідомлені традиції, прагнення до інтеграції, об'єднання навколо спільних цінностей тощо.

В. Янів вказує й на другу психологічну характеристику українців – це перевага емоційної сфери над когнітивною й наводить влу-

чну цитату В. Липинського: «Нещасливе географічне положення, сприяючі дані природи і хаотична мішанина ріжних рас витворили в мешканцях України надмірну, часто пристрасну чутливість, якої не здержують, ослаблені легкою боротьбою за фізичне існування і причинами політичного характеру, воля та інтелігентність» (Липинський, 1919-1926 : 426).

Отож українці є надмірно чутливими до зовнішніх впливів. Звідси й швидке збудження та охолодження до справ; застрягання на дрібницях, другорядному, а не головному; замість послідовної, тривалої реалізації ідеї ми підпадаємо під вплив нових емоційних подразників, що руйнують попередні надбання. Наприклад, з історії українського державотворення нам відомі приклади амбіційності деяких політиків, які забували про вирішальні ідеали української нації, а думали тільки про себе. За умови переваги емоцій над розумом здійснювати політичне життя в Україні адекватно до ситуації було доволі складно.

Емоційність, а не логічність, чіткість політичної позиції українських керманічів призводила до втрати державності. В. Янів, аналізуючи доробок В. Липинського, відзначає, що в зв'язку з українською пасивністю в психологічній структурі українців не набули розвитку такі характеристики як дисциплінованість, покірність, суспільна солідарність, спроможність до жертвності заради справи. Звісно, що в окремих представників українського народу вищезазначені риси розвинені,

про що свідчить, наприклад, героїчна боротьба за незалежність з російською окупацією на сході України в XXI столітті. В загальній масі української спільноти ми не спостерігаємо проявів спільного поступу до європейського вектору розвитку держави, а навпаки плюралізм поглядів («на Схід», «мати свій шлях» тощо).

Ще однією негативною характеристикою психології українців є фаталізм, інфантильність, ілюзорне очікування вирішення проблем без докладання зусиль. Тобто хтось має вирішити справи за нас як на політичній арені в досягненні незалежності, так і в приватному житті. Але така психологія очікування, мрійництва не дасть позитивних результатів, а натомість інші країни будуть намагатися використати наявні українські ресурси (природні, людські) на свою користь. Що у підсумку ми і спостерігаємо протягом історії становлення української державності (Росія, Польща, Туреччина тощо).

Що ж призвело до утворення в психоструктурі української спільноти пасивності, безініціативності, залежності? Нам імпонує думка В. Липинського про те, що сприятливі природні умови (родюча земля та помірний клімат «добре підсоння») призвели до «дегенерації громадських інстинктів» (Липинський, 1919-1926 : 422).

Природа настільки була сприятлива до українського народу, що не було потреби у важкій праці. Щоб задовольнити свої вітальні

потреби особистість прикладала небагато зусиль, що протягом століть розвинуло такі характеристики українців як лінощі, нездатність до постійної та методичної праці.

На наш погляд, чим складніші природні умови виживання того чи іншого народу, тим більше необхідно було об'єднуватися, щоб вижити. Ми ж маємо «ідеальні» природні умови, що сформували індивідуалізм та вищезазначені характеристики, що не сприяли об'єднувачим процесам.

Крім природного чинника, який суттєво вплинув на формування психіки українців, В. Липинський відзначає ще й: «Невміння українських людей здобути та зорганізувати свою власну владу залежало од слабості на Україні того войовничого типу, який має стихійні хотіння до завоювання влади...» (Липинський, 1919-1926 : 430).

Ми можемо констатувати, що протягом історії української державності, за незначним винятком, були відсутніми українські лідери, які мали для завоювань чітко визначені ідеї, вольові якості в подоланні труднощів, інтелігентність та організаційні здібності. Досить часто ідеалізм українських керівників зіштовхувався з матеріалізмом жорстокої реальності. Зокрема, яскравим прикладом утопічності, втечі від зовнішнього світу, стала філософія Г. Сковороди. Адже для реалізації ідеї української державності потрібні були консолідовані зусилля українців, а іноді й жертвність ціною власного життя.

В. Янів, аналізуючи творчий доробок М. Костомарова та В. Липинського, приходять до висновку, що в останнього психіка українців виступає засобом для критики, оскільки є джерелом невдач, пасивності, утопічності, а в М. Костомарова – це позитивна характеристика українського народу у протиставленні до російського.

Д. Донцов у праці «Націоналізм» (1926), ґрунтуючись на ідеологічних та літературних творах, вбачає причини політичних невдач у психології українського народу. У передмові до третього видання «Націоналізм» (1966) викладено суть поглядів автора: «Відродження духа нашої давнини старокиївської і козацької з її поборниками, які в епоху боротьби нашої західної цивілізації проти антихристиянських сил диявола, положать початок великому ділу: довершенню великої місії України, заповідженої їй на горах київських апостолом Андрієм. Місії Хреста і меча: «На диявола – хрест, на ворога – шабля». Великий змаг у сфері духовій і фізичній» (Донцов, 1966 : 9).

М. Костомаров, В. Липинський, О. Кульчицький констатували психологічні особливості українського народу, а Д. Донцов пропонує новий світогляд, що потребує докорінної перебудови психології, відродження волюнтаризму, акцентуації на когнітивній сфері, а не емоційній тощо. Автор вказує на сентиментальність українців, яка призводить до ідеалу спокою як життєвого стилю, що про-

дукує ідеал краси: «Звідси їх краса була не в стремлінні до здобуття, а в тузі за ідилією, за збереженням того, що є. Не в посіданні й агресії, лише в гармонії й спокою...» (Донцов, 1966 : 168).

Психологія українця була спрямована на захист свого провінційного Я, що майже ніколи не переходило у ненависть проти чужого. Обмеженість власним світом, індивідуалізм, спокійне розмірене життя кардинально вирізняло українців від росіян. Безмежна доброта веде нас до іншої проблеми, до питання гуманності. В сучасних умовах, на наш погляд, толерантність й гуманність українців щодо інших народів, зокрема нашого північного сусіда, тільки шкодить й заважає відстоювати свої національні інтереси.

Відповідно через призму толерантності українцями сприймається і сам Бог, який милосердний, лагідний, чуйний. А у разі небезпеки (війни, голодомору, репресій тощо) українець не розуміє чому Бог не бачить такої несправедливості й допускає таке покарання.

Ще однією складовою психології українського народу в аналізі В. Яніва виступає принцип одиничного перед загальним. В. Липинський і Д. Донцов вказують на перевагу індивідуального егоїзму над державними інтересами. Психологія пересічного представника українського народу була спрямована на задоволення своїх потреб, тобто рух відбувався знизу догори, а не навпаки.

У разі суперечностей індивідуального

(особистості) із загальним (державою) державний, суверенний національний ідеал відходив на інший план. Тому проблема анархізму була притаманною суспільним інтересам як минулого століття, так зрештою, нажаль, і сучасним суспільно-політичним тенденціям. На наш погляд, превалювання одиночного над загальним не сприяло становленню української державності, духовності, а навпаки завважало через нашу толерантність, виваженість, не амбіційність, прагнення до свободи тощо. Ми вважаємо, що у випадку коли індивідуалізм заважає державотворенню, то свободу частково слід обмежити.

Д. Віконська аналізує «Психіку-ресантименту» (1956). Ідеологічно її виклад наближається до праць Д. Донцова, однак вона ґрунтується на психологічних джерелах. Авторка зазначає: «З погляду збірного, наша психіка виказує багато характеристичних познач психіки рабів, багато познач загостреного ресантименту» (Віконська, 1956 : 865).

Значення терміну «ресантимент» полягає у меншовартості, психології пригніченого, прихованій або відкритій заздрості до сильнішої особистості, матеріальних, духовних цінностей тощо. Д. Віконська наголошує на меншовартісній психології українців й детально аналізує її.

В основі української психічної характеристики знаходиться індивідуалізм, що виявляється в самоволі, не підпорядкуванні

(анархії), що сформувався під впливом природи (степ з його неозорими просторами) та є компенсацією за тривале поневолення іншими народами. Особистий егоїзм є наслідком тривалої неволі, оскільки український народ не маючи власної держави був позбавлений навичок до тривалого об'єднання, спільного захисту навколо державницької ідеології.

Зокрема в українців формується психологія недовіри, ворожого ставлення до влади, наприклад, під час голодомору 1932-33 років, Другої світової війни, коли мільйони українців гинули за супротив, непокору владі. «Влада» (розуміється, своя, рідна) не є в нас чимось самозрозумілим та добродійним, а не навислим гнітом, насильством згорі...» (Віконська, 1956 : 867).

Звільнення від царського поневолення, призвело до того, що український народ не шанував вже українську владу, а вдавався до анархічних тенденцій. На наш погляд, несформована позитивна модель належної поведінки до влади сприймається й сьогодні негативно переважною більшістю українців. Особисте невдоволення виявляється у критиканстві, злобі, заздрості. Неспроможність до особистих досягнень спонукає українців до знесення інших донизу й розуміється це як рівність, хоча вона умовна, спотворена в основі якої міститься заздрість. Наслідком такої психології є дефіцит вольових якостей необхідних для досягнення мети. Тому необхідно понижувати кращих за себе й не підкорятися авторитетам.

«Пересічний сучасний українець, в очах нашого загалу, мусить бути «бідний» та духовно пригноблений...» (Віконська, 1956 : 868).

На наш погляд, ідеальний образ українця – це бідний і нещасний, якого мають жаліти зберігся до сьогодні в українських сім'ях. Ти маєш бути слухняним, чемним, не суперечити батькам (авторитету), слухати вчителів, не виявляти своїх здібностей, а бути як всі. Хоча констатується прагнення батьків до щастя дитини, але підсвідомо розуміється теза: «Як це ти будеш щасливим?».

Таким чином, в психології українського народу, крізь століття зберігається меншовартісний підхід до життя з відповідними наслідками як для окремої особистості, так і української державності в цілому. Адже щаслива, заможна особистість не відповідає українському меншовартісному ідеалу.

У випадку особистих невдач, розбитих ілюзій, ми прагнемо до співчуття, при цьому знаходячи слабших за себе, ми виявляємо милосердя, на наш погляд, тим самим, особистість самостверджується за рахунок інших, компенсуючи власні недоліки.

На основі особистого егоїзму розвивається така психологічна характеристика як заздрість. Вона впливає на вороже ставлення до опонентів. Замість героїчної духовності у частини інтелігенції розвинулося банальне дрібне міщанство, що відображається в дріб'язкових конфліктах, які відволікають від ідеї українського державотворення.

Однією з характеристик рабської психології українського народу є небажання працювати. Навіть сьогодні працівники, отримуючи заробітну плату й працюючи без примусу, вважають, що працюють на господаря за незначні гроші. Крім того, творча праця не притаманна рабській психології: «...виховний момент праці, передусім творчої праці, незнаний йому» (Віконська, 1956 : 871).

Внаслідок зовнішньої неможливості здійснювати творчу працю й, відповідно, покращити власне матеріальне становище, формується внутрішнє небажання до нових форм активності в цілому.

Водночас, небажання працювати породжує прагнення до легкої наживи, грошей. Скільки сьогодні діє (лотерей, ігрових автоматів, казино тощо), які пропонують особистості легкі заробітки? Наприклад, в м. Києві їх сотні, що свідчить про рабську психологію українців – попит на легке життя.

Д. Віконська вказує на ще такі вади української психіки як легковажне сприймання часу; прагнення не до критики, а критиканства; задоволення власних інтересів, а не загальних; звинувачення інших в прорахунках; переоцінка здобутків тощо.

Зокрема, критиканство часто безпідставно породжує право критикувати всіх. Тобто українцям не притаманна культура конструктивної критики в політичному житті. Натомість політики досить часто вдаються до популістських спекуляцій й відрізнити дійсно

кваліфіковану й порядну особистість досить складно під тиском зумисних маніпуляцій й критиканства. Авторка зазначає: «Цей постійний стан «безриб'я», де кожний рак без особливого труду стає рибою, і кожна риба, небезпечно часто, – самозваним диктатором, жалюгідно підтримує між нами одну з рис психіки рабів, себто неоправдану зарозумілість на власну компетенцію там, де цієї компетенції насправді нема» (Віконська, 1956 : 996).

Такий стан критиканства ми спостерігаємо й в сучасному політикумі. На думку Д. Віконської, особлива ввічливість українців викликає певну насторогу. Досить часто це є ознакою користолюбства (заради власних інтересів тощо). В розумінні пересічного громадянина ввічливість є панським проявом, яку щирий українець оминає й не приймає.

Ще однією панською ознакою є поведінка особистості на високій посаді: відмовляється допомагати іншим, інтригує, критикує, а якщо допомагає, то непристойно довго змушує чекати рішення. На думку вченої, така поведінка є компенсацією за труднощі, перепони, які зазнала особистість, чекаючи на посаду. Рабська психологія інтелігенції виявляється і в покірному ставленні до чужої поведінки, думки, але не до свого оточення, де є можливість компенсації, тобто самоствердження. Така поведінка є неприпустимою, бо є грубою, некультурною, без моральних чеснот.

Окремо Д. Віконська наголошує на емоційності українців: «Додаймо з правил

неопановану, вибухову емоційність; відому чуттєву розпливність і, не раз позбавлену всякої особистої та національної гордості, своєрідну українську плаксивість; відрухову відразу до всякої «форми», почавши від недбалої фізичної постави до різних форм вищої дисципліни...» (Віконська, 1956 : 999).

Отож будемо мати психологічну характеристику *портрет* (виділено нами – А.М.) меншовартості українців. Крім негативних аспектів поведінки українців є й позитивні. Поруч з громадянами з рабською психологією є відсоток свідомих особистостей з національною гідністю, які хоч і помирають, але за Україну. Вони не живуть заздрістю, дрібними конфліктами, амбіціями, зітханнями, а намагаються конструктивно працювати, змінюючи себе та оточення.

Ще більший відсоток інтелігенції, яка творча, талановита, освічена, однак їй не вистачає сил та насаги до боротьби, подолання перешкод. Вони здатні лише на оборону наявних здобутків. Маючи всі передумови до протидії, ця категорія інтелігенції не йде на відкритий спротив за українську незалежність.

Недостатність волі й надмірна емоційність негативно впливають на поведінку українця: «Це веде за собою велику непостійність у поглядах на людей і на різні справи, через те, що наші погляди не опираються на тривких фактах, а на змінливих настроях» (Віконська, 1956 : 1000).

Відповідно у рабській психології мен-

шовартості сформувалася така характеристика як недостатня витривалість, оскільки ми надто емоційні, непослідовні, що негативно впливає на консолідуючі процеси в суспільстві.

Тривала історична бездержавність виплекала таку характеристику в рабській психології українця як рівноправність. Ми не визнаємо індивідуальних здібностей, а прагнемо до рівності в суспільстві: «Чому він став керівником, а не я?», «Чим він кращий? Та хто він такий, щоб мені наказувати?» – ці та інші стереотипи виникають в когнітивній сфері пересічного українця. Бо українець з рабською психологією має право на умовну рівність, яка не притаманна природнім процесам. На наш погляд, не можна прирівнювати талановитих до бездарних. Д. Віконська зазначає: «Ілюзорна рівність є головною причиною загальнопоширеного в нас критиканства, всезнайства, нехтування всякого, хоч як обґрунтованого авторитету з боку найменш покликаних до цього» (Віконська, 1956 : 1001). Ми бачимо реальність крізь призму рожевих окулярів, які показують уявний, а не реальний світ. Таким чином, особистість має долати в собі наслідки національного сентименталізму (не кожен гідний бути українцем), ілюзорної рівноправності (держава, як складна організація потребує субординації всього українського суспільства) тощо.

Нам імпонує думка Д. Віконської, яка зазначає: «Але, щоб цей ключ справді відчи-

нив ворота до кращої майбутності нації, мусимо приступити до історії свого народу з безжалісною самокритикою, як при іспиті совісті, що має нам відкрити правду про нас самих. Перейдімо, один по одному гріхи наші, щоб їх як слід усвідомити собі та виповісти їм безоглядну боротьбу. Бо ворог не тільки поза нами, а й в нас» (Віконська, 1956 : 1002).

Отож маємо працювати над подоланням української рабської психології, меншовартісної, щоб разом консолідовано рухатися до справді незалежної, суверенної, демократичної України. Від кожного з нас залежить, що буде з державою завтра, оскільки лише невтомна праця на втілення спільної ідеї про європейську квітучу країну буде запорукою нашого успіху.

В. Янів вказує на те, що Д. Віконська змогла досить виважено подати психологію українського народу, збираючи, наче у призмі, всі основні вади вдачі, що стали підґрунтям наших історичних негараздів. При чому вона вдало доводить, якою комплексною є психологія особистості і як вікове поневолення може в різних напрямках формувати ментальність особистості та суспільства (Янів, 1993).

Вчений аналізує порядок з вищезазначеними песимістичними працями, які вказували в основному на недоліки української спільноти, й оптимістичний доробок Ю. Липи. Автор захоується в українську особистість й свою любов демонструє крізь позитивний психологічний портрет українця. Він розглядає фор-

мування української психології в динаміці століть, аналізуючи послідовно впливи різних культур на теренах України.

В. Янів вважає, що Ю. Липа під час аналізу припустився методологічної помилки, акцентуючи увагу на позитивних моментах і нівелюючи негативні впливи на психіку українців. Ми переконані, що тривалий негативний акцент на українських проблемах не дасть нічого позитивного у подоланні комплексу меншовартості. Якщо ж ми, незважаючи на історичні негаразди, будемо виходити на позитивні позиції, то це дасть змогу виховати нову генерацію молоді без присмаку тяжкої минувшини. Тому ми частково не погоджуємося з думкою В. Яніва щодо необ'єктивного аналізу психології українського народу Ю. Липи у праці «Призначення України» (Липа, 1953). Водночас адекватна критична дослідницька позиція має бути й перебільшувати здобутки українців не слід.

Ю. Липа відзначає, що на формування психології українського народу суттєвий вплив здійснила природа, звідси такі характеристики: ніжність, наполегливість, впертість, розважливість, схильність до краси, мистецтва, пошуку справедливості тощо.

В. Янів вказує на те, що аналіз природного впливу виглядає так, ніби Ю. Липа приписував вплив природи необхідний для своєї концепції, що б відповідало українському поміркованому індивідуалізму. Зокрема, такі характеристики як підпорядкованість, вольові

якості, військові навички, що передавалися від готів, номадів мали місце, але не були взяті до уваги автором. Це дало б можливість більш точно спрогнозувати поведінку українців в майбутньому під впливом різноманітних соціо-культурних чинників.

Вчений аналізує психологічні характеристики українського народу, які корелюють з доробками інших авторів. По-перше, це взаємозв'язаність з землею й відповідно сформованою психологією. Вона походить від хліборобської трипільської культури. Ю. Липа вказує, що для обробки землі потрібно було мати значну життєву енергію. Внаслідок тривалого поневолення в українців сформувалося негативне ставлення до праці, пасивність, нездатність до тривалої боротьби. Ще за часів трипільської культури були закладені основи українського сільського життя від побуту, традицій до психології: «Ця терпеливість, мовчазна відвага, передбачливість, скромність, обережність, невідступність від обраної лінії, холодність при невдачах – чи це не образ осілости й одночасно не тип українського селянина?» (Липа, 1953 : 131).

Ми солідарні з автором, що значна частина перерахованих психологічних характеристик є основою українського селянства й сучасних українців, які передавалися з покоління в покоління від трипільської культури. Трипільці не створювали великих державних інституцій, бо прагнули до опанування природними ресурсами, а не іншими народами. На

думку В. Яніва, це дуже важливе твердження, оскільки воно відображено й у сучасній психіці українця.

Суттєво вплинув на психологію українців матриархат, як центр сімейного вогнища та затишку навколо якого об'єднується родина. Культ матері, землі зустрічаємо і в творчості О. Кульчицького, який аналізує глибинний чинник крізь призму архетипів К. Юнга, що впливали на формування українського персоналізму: Деметра (богиня родючості, хліборобства), добра земля, мати природа тощо.

Психологія українця, сімейних стосунків безпосередньо пов'язана з поняттям власної оселі, оскільки для нього домівка є осередком навколо якого відбувається життєдіяльність. Тому без власної хати не може бути справжнє життя. В. Янів вбачає в цьому прагненні індивідуалізм українця, спрямованість до невеликих та відособлених форм життя, ми б сказали *хутірської психології* (виділено нами – А.М.), де ти сам собі господар, власник невеличкої, але своєї затишної домівки. Ю. Липа послаблює силу індивідуалізму в українців, а перебільшує їх здатність до дисциплінованості, підпорядкування. Хоча сам же вказує на індивідуалізм українців, на думку В. Яніва, концепція Ю. Липи виглядає штучною, бо містить протиріччя до зібраних фактів.

Ми солідарні з В. Янівим, що деякі положення концепції Ю. Липи є непослідовними й суперечливими, зокрема щодо характерис-

тики української дисциплінованості. Отож Ю. Липа вірив в українців, в їхній національний поступ до консолідації, хоча реальні факти свідчили про зворотнє: суспільний розбрат, індивідуалізм, перевага власних інтересів, прагнення до вивищення над іншими тощо.

В. Янів розглядає питання волі, емоцій в творчості Ю. Липи й наголошує на тому, що вчений суб'єктивно підходив до аналізу вищезазначених характеристик і вбачав у них позитивні тенденції (впертість, витривалість, енергійність, передбачливість, розважливність, працьовитість). Мандрівний філософ Г. Сковорода «тікав від світу» у свою творчість до природи і це також частина психології українського народу не позитивна, що відмітив В. Янів, позицію якого ми підтримуємо. Втеча від громадського життя є ознакою зниження продуктивності, обмеження свого потенціалу, здібностей, які б мали можливість до розвитку у суспільній взаємодії. Це за великим рахунком, хутірська психологія, що століттями була характерною для України. Вона сформувала один з найскладніших характерів, бо зіштовхнувшись з певною проблемою українця декілька разів дослідить явище з різних сторін, а потім буде довго вибирати, що свідчить про недостатність вольового компоненту в його психічній структурі. Емоційні прояви українця пов'язані з його сімейним життям.

В цілому концепція Ю. Липи містить суперечливі позиції, але загальна тенденція

спрямовується автором на позитивний портрет сучасного українця.

Ми переконані, що Ю. Липіне вистачило збалансованості під час аналізу психологічної структури українського народу й особистості зокрема, що призвело до викривлення одних історичних фактів й підтягування до потрібного стану інших. Однак, на наш погляд, це не применшує важливості й наукової цінності роботи вченого з такого актуального питання як становлення психології українського народу крізь призму історії.

Цікаво, своєрідно, на наш погляд, методологічно правильно намагається здійснити аналіз психологічної структури українського народу представник філософії та психології української діаспори ХХ століття – І. Мірчук. Торуючи власний шлях вчений, спираючись на модель М. Костомарова, порівнює психіку українців і росіян. Але за основу бере літературний доробок Г. Сковороди та Л. Толстого як виразників духовності українського та російського народів. Отож вчений звертається до персоналій, які сповідували платонівські ідеалістичні підходи до життя. На наш погляд, Г. Сковорода в своєму пошуку був спрямований на процес, а Л. Толстой на результат.

Г. Сковорода толерантний, спокійний, виважений, показує іншим шлях до правди через самовдосконалення на власному прикладі пізнання себе, своєї суті, сенсу життя. Ми вбачаємо в поведінці філософа прояви української мрійливості, фантазійності. Л. Толстой

прагне до завоювання тих чи інших здобутків. Водночас останній не живе згідно своїх філософських принципів, в той час як Г. Сковорода вчиняє навпаки: відмовляється від матеріальних статків, сімейного затишку й прагне внутрішньої рівноваги. Ми б назвали Г. Сковороду *вільним фрілансером* (виділено нами – А. М.), що визначав себе в зовнішньому світі відповідно до внутрішнього.

Стосовно філософії Г. Сковороди В. Янів вказує на те, що вчений сповідував інші життєві настанови в основі якої – Божа воля. Але водночас, особистість мала свободу вибору, на відміну від філософії Л. Толстого або Б. Спінози, який заперечував свободу волі, ґрунтуючись на власному життєвому прикладі.

Мандрівний філософ вважав, що особистість має бути щасливою за земного життя й кожен може його досягти. «...у результаті самопізнання людина має зрозуміти своє життєве призначення і, відповідно, обрати «сродноедело» (споріднену працю), тобто працю за покликанням, що є практичним шляхом досягнення гармонії людини з природою» (Євченко, Маслюк, 2018 : 239).

Шлях до себе складний й непередбачуваний, вимагає постійної праці над собою, значних вольових зусиль та стійкої мотивації. Поруч завжди безліч відволікаючих від мети протиріч і не кожній особистості під силу подолати власні недоліки й наблизитися до свого внутрішнього єства «Я». З 1769 року і до смер-

ті – мандрівний філософ шукає себе, й виявляє свою народну, просту, безсистемну філософію світу в трактатах, притчах, байках.

Л. Толстого з дитинства супроводжувала думка про страх перед смертю й свою віру в Бога він розглядав як колективне явище, де релігія була передумовою створенню царства Божого на землі. Особистого щастя не існує є лише любов до ближніх, тобто ти сам не маєш жодних прав, а лише обов'язки. Письменник вважав, що люди мають бути рівними, а філософ Г. Сковорода вважав, що це хибне уявлення, оскільки рівності в природі не існує.

Отож аналіз І. Мірчука методологічно є виправданим і підтверджує наявність українського індивідуалізму як прагнення до самоствердження в соціумі. В. Янів висловлює деякі зауваги з приводу вибірки. Чи є виправданим такий аналіз на основі порівняння лише двох постатей Г. Сковороди й Л. Толстого? Нам видається, що варто було б долучити й інших філософів, митців, щоб скласти більш повну картину психічної реальності українського й російського народів.

В. Янів вказує на те, що І. Мірчук розглядає психологію взаємозв'язку українців із землею, що неодноразово відображалось в творчості Т. Шевченка, І. Франка, Г. Сковороди, які самі віднаходили сили для творчості в поєднанні з чорноземом, природою й витончено відчували її красу.

Наступна характеристика українців була пов'язана з ідеалізмом, де превалює емо-

ційна сфера над когнітивною, суб'єктивні відчуття над раціональними. Ідеалізм корелює з українським оптимізмом, що все буде добре й переможе добро над злом. Відхід від реальності у ідеальний світ, мрії – це частина української психології, що зустрічається в творах Т. Шевченка (Шевченко, 2009).

І. Мірчук неодноразово зазначав про те, що для українців пріоритетним є первісне, глибинне, емоційне відчуття над розумом. Часто любов межує з ненавистю, що є мотивом нестабільності та заважає виробленню дисциплінованості. Емоції слугують основою «Філософії серця» П. Юркевича, самопізнання Г. Сковороди.

Перевага почуттів разом з дуже розвинутою потребою у любові дали підґрунтя до ще однієї психологічної характеристики – глибокої релігійності українців. Українцям не притаманна зовнішня релігійність, вони намагаються зрозуміти саму суть віри. А росіянам більше притаманна якраз зовнішня релігійність, боротьба за зовнішні форми ритуалу.

Г. Сковорода стосовно релігійності українців дав наступну характеристику: «Поганські храми та ідоли були також ознаками християнської віри, на яких стояло написане святе і мудре слово: «Пізнай самого себе» (Мірчук, 1942 : 241-242).

На думку філософа Бог виявив своє вчення не тільки християнам та євреям, а й язичникам. Моральні засади не є прерогативою християнства, бо були притаманними й

епосі Античності. Терпимість щодо прибічників інших релігій, універсалізм, повага до глибоковіруючих, внутрішня релігійність – це характеристики, які притаманні українцям на релігійній ниві. І. Мірчук підкреслює західний світогляд (Платон, І. Кант) української духовності, що виявляється в особистому «Я» свідомості, на відміну від колективізму росіян. Для українців організація слугувала добровільним об'єднанням, яке кожен міг залишити на власний розсуд. Особистість є незалежною й самостійною у виборі своєї поведінки й встановлення стосунків з тією або іншою спільнотою.

В. Янів приходиться до висновку: «...з представлення Костомарова, Мірчука, а головно Липи, (який іде вже в ідеалізацію української духовності) виносимо дуже симпатичне враження, тоді як у інших є представлення в чорних тонах, з яких залишається гнітюче почуття» (Янів, 1993 : 68).

Отже, В. Янів є прихильником позитивного підходу стосовно аналізу психіки українського народу. Відкритим, на наш погляд, є питання щодо подальшої роботи над власними недоліками як окремої особистості, так і народу в цілому, але це вже формат іншої наукової публікації.

Висновок.

Отже маємо палітру наукових поглядів на психологічні особливості українського народу в позитивній і негативній інтерпретації. Ми схилиємося до позиції запропонованої М. Костомаровим, Ю. Липою, І. Мірчуком,

В. Янівим щодо розгляду психології українців в позитивному ключі. Це дасть змогу подолати ті психологічні особливості українського народу, які потребують корекції: пасивність, індивідуалізм, комплекс меншовартості.

Для розуміння психіки українського народу необхідно підходити виважено, комплексно із застосуванням сучасної психологічної методології, яка дозволить уникнути суб'єктивності й заангажованості. Індивідуалізм може розглядатися як позитивна характеристика особистості, а надмірний індивідуалізм як негативна, оскільки буде призводити до поведінки, яка відкидатиме будь-який авторитет, традиції, загальні цінності спільноти тощо.

Уточнено науковий доробок Д. Донцова, В. Липинського, Д. Віконської, який заслуговує на увагу, бо спрямовує на ті психологічні особливості, що потребують додаткових зусиль зі сторони кожної особистості. Адже від кожного з нас залежить, яким чином човен української незалежності буде курсувати в океані надій і до якого берега пристане: майбутнього чи невиправданих ілюзій. Отже маємо працювати над подоланням української рабської психології, меншовартісної, щоб разом консолідовано рухатися до справді незалежної, суверенної, демократичної України.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у вивченні психологічних поглядів першого професійного психолога української діаспори ХХ століття Я. Яреми на проблему

становлення психіки українського народу. Планується здійснити порівняльний аналіз доробку Я. Яреми з сучасною гуманістичною парадигмою української психології.

References (Transliteration):

- Vykonskaya, D. (1956, 9 (107)). Za syluiperemohu [For Strength and Victory]. Vyzvolnyishliakh: suspilnopolitychnyi naukovo-literaturnyimi siachnyk, 995-1002 [in Ukraine].
- Daniluk, I. V. (2010). Etnichnapsykhologhiia yak haluznaukovohoznannia: istoryko-teoretychnyivymir [Ethnicpsychologyas a branchofscientificknowledge: historicalandtheoreticaldimension]. Kiev, Ukraine : SAMMIT-KNYHA [inUkraine].
- Dontsov, D. (1966). Natsionalizm [Nationalism]. London, Toronto, Canada: Ukrainskavydavnychaspilka [inUkraine].
- Yevchenko, I. N., Maslyuk, A. N. (2018). Istoriipsykhologhii: filosofskiyi period [History of Psychology: The Philosophical Period]. Kamianets-Podilskiyi, Ukraine :Ruta[inUkraine].
- Kostomarov, N.I. (1913). Dviruskinarodnosti [Two Russian peoples]. Kiev, Leiptsyh : Ukr. nap [inUkraine].
- Lipa, Y. (1953). PryznachenniaUkrainy [Appointment of Ukraine].Niu-York, USA: Hoverlia [inUkraine].
- Lipinsky, V. (1926). Lysty do brativ–khliborobiv pro ideiuorhanizatsiiukrainskohomonarkhizmu. Pysani 1919-1926 [Letters to brothers-farmers on the idea and organization of the Ukrainian monarchy. Scriptures of 1919-1926].Viden,Austria [inUkraine].
- Mirchuk, I. (1942). Svitohliadukrainskohonarodu. Sprobakharakterystyky [WorldviewoftheUkrainianpeople. Attemptofcharacteristics]. L. Biletskyi, NaukovyizbirnykUkrainskohovilnohoUniversytetu v Prazi(3, 225–243).Praha, CzechRepublic: UVU [inUkraine].
- Moskalets, V. (1992). Indyvidualizmchysobornist: «Ukrainskaideia» z ohliadunapsykhologhichnirysynashohonarodu [Individualism or catholicity: «Ukrainian idea» in view of the psychological features of our people]. Dzvin, 5-6, 141.
- Furman, A.V. (2002). Psykhokulturaukrainskoimentalnosti [PsychocultureofUkrainianmentality]: Ternopil, Ukraine :Ekon. dumka [inUkraine].
- Shevchenko, T. H. (2009). Kobzar. Povnaiilustrovanazbirka [Kobzar. Complete Illustrated Collection]. Kharkiv,Ukraine : Klub SimeinohoDozwillia [inUkraine].
- Yaniv, V. (1993). Narysy do istoriiukrainskoietnopsykhologhii [Essays on the history of Ukrainian ethnopsychology].Miunkhen, Germany: UVU [inUkraine].
- Filosofskiy entsiklopedicheskiy slovar / Redkol.: S.S. Averintsev, E.A. Arab-Oglyi, L.F. IlichYov i dr. – 2-e izd. – M.: Sov. Entsiklopediya, 1989. – 815 p [in Russian].

Andrii Maslyuk

PhD (Psychological Sciences), Senior research fellow, Deputy head of the department of scientific and methodological support of psychological training of judges of the National School of Judges of Ukraine, Kyiv (Ukraine)

PERSONALITY IN ETHNOPSYCHOLOGICAL STUDIOS V. YANIVA

ABSTRACT

The article analyzes the psychological characteristics of the Ukrainian people in the works of the representative of the Ukrainian diaspora of the 20th century V. Yaniv. The scientist believes that the people is a long-term structure

created in certain temporal and spatial frameworks. To understand the psyche of the Ukrainian people, it is necessary to approach a balanced, comprehensive application of modern psychological methodology, which will avoid subjectivity. Individualism can be considered as a positive characteristic of the personality, and excessive individualism as negative, which will lead to behavior that rejects any authority, traditions, common values.

Emphasis is placed on both positive and negative psychological characteristics: developed individualism and the desire to avoid submission to others; not the ability to organize around an idea and defend it for a long time; advantage of own interests over common ones; emotional over cognitive; getting stuck on the secondary, not the main; sentimentality, passivity; frivolous perception of time; striving not to criticism, but to criticism. Personal egoism is a consequence of long-term bondage, since the Ukrainian people, not having their own state, were deprived of the skills for long-term unification, joint protection around state ideology. Ukrainians are inherent in the Western opinion, which manifests itself in the personal «I» of consciousness, in contrast to the collectivism of the Russians. For Ukrainians, the organization served as a voluntary association, which everyone could leave at their discretion. A person is independent and independent in the choice of his behavior and the establishment of relations with a particular community.

Two approaches to the study of the psyche of the Ukrainians are considered: in a negative

way - the works of D. Dontsov, V. Lipinsky, D. Vikonskaya and a positive one - N. Kostomarov, Y. Lipy, I. Mirchuk. V. Yaniv belongs to the second cohort of scientists who direct their work to constructive criticism in order to overcome the psychology of Ukrainians of characteristics that hinder the realization of the idea of the state. It was stated that each individual, as well as Ukrainian society as a whole, should work on overcoming Ukrainian slave psychology and inferiority in order to consolidate together towards a truly independent, sovereign, democratic Ukraine.

Keywords: diaspora, ethnopsychology, identity, personality, psyche, psychology of the Ukrainian people, psychology of inferiority.

Маслюк Андрей Николаевич

Кандидат психологических наук, старший научный сотрудник, заместитель начальника отдела научно-методического сопровождения психологической подготовки судей Национальной школы судей Украины, г. Киев (Украина)

ЛИЧНОСТЬ В ЭТНОПСИХОЛОГИЧЕСКИХ СТУДИЯХ В. ЯНИВА

АННОТАЦИЯ

В статье осуществлен анализ психологических особенностей украинского народа в работах представителя украинской диаспоры XX века В. Янива. Ученый считает, что народ является длительной структурой, созданной в определенных временных и пространственных рамках. Для понимания психики украинского народа необходимо подходить взвешенно,

комплексно с применением современной психологической методологии, которая позволит избежать субъективности. Индивидуализм может рассматриваться как положительная характеристика личности, а чрезмерный индивидуализм как отрицательная, что будет приводить к поведению, которое отвергает любой авторитет, традиции, общие ценности.

Акцент сделан как на положительных, так и отрицательных психологических характеристиках: развитый индивидуализм и стремление избежать подчинения другим; не умение организоваться вокруг идеи и длительное время ее отстаивать; преимущество собственных интересов над общими; эмоциональной сферы над когнитивной; застревание на второстепенном, а не главном; сентиментальность, пассивность; легкомысленное восприятия времени; стремление не к критике, а критиканству. Личный эгоизм является следствием длительной неволи, поскольку украинский народ не имея собственного государства был лишен навыков к длительному объединению, совместной защиты вокруг государственной идеологии. Украинцам присуще западное мышление, что проявляется в личном «Я» сознания, в отличие от коллективизма россиян. Для украинцев организация служила добровольным объединением, которое каждый мог оставить по своему усмотрению. Личность является независимой и самостоятельной в выборе своего поведения и установлении отношений с тем или иным сообществом.

Рассматриваются два подхода к изучению психики украинцев: в негативном русле – работы Д. Донцова, В. Липинского, Д. Виконской и положительном – Н. Костомарова, Ю. Липы, И. Мирчука. В. Янив относится ко второй когорте ученых, которые направляют свои работы на конструктивную критику для преодоления в психологии украинцев характеристик, которые мешают реализации идеи государства. Констатировано, что каждая личность, так и украинское общество в целом, должна работать над преодолением украинского рабской психологии, неполноценности, чтобы вместе консолидировано двигаться к действительно независимой, суверенной, демократической Украине.

Ключевые слова: диаспора, этнопсихология, идентичность, личность, психика, психология украинского народа, психология неполноценности.

Дата отримання статті: 11.07.2019

Дата рекомендації до друку: 17.08.2019

Дата оприлюднення: 31.08.2019